

ציונות יהדות דמוקרטיה לדרך

"וַיֵּצְאוּ יִסְרָאֵל וַיִּמְלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִדָּה לְדַרְכָּ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."
בראשית מב, 25

שָׁבָעוֹת

ללא כותרת (רות ונעמי) 2007
צלם: עדי נס

רות המלקטת, טיסו ליימס,
המחיאון היהודי - ניו יורק

כתיבה ועיבוד: רותי זוסמן הפקה: לוראנס רוזנגרט ייעוץ פדגוגי: ציפי קוריצקי, שרה שי הוצאה לאור: משרד החינוך- גף פרסומים

עֲשׂוֹת מְשָׁפֵט וְאַהֲבַת חֶסֶד... (מיכה ו' 8): לְבִירוֹר הַמוֹשָׁג "חֶסֶד"

גְּמִילוּת חֶסֶדִים הוא מושג המשקף את חובתו של היהודי על-פי ההלכה להיטיב עם הזולת ללא כל חשבון ולפנים משורת הדין בכל אמצעי אפשרי: בממונו (צדקה, השאלת חפצים), בגופו (עזרה פיזית, ביקור חולים, השתתפות בשמחות וחסד של אמת) ובדיבורו (עצה טובה, עידוד וניחום).

בקבלה היהודית החסד מסמל את כוח האהבה ואת הרצון להיטיב; הטבה שאין לה גבולות לא מבחינת האיכות ולא מבחינת הכמות, והיא באה לידי ביטוי בהתנהגות נדיבה וסלחנית.

אישה טיילה בהרים ומצאה אבן יקרה בין אבני הנחל. למחרת פגשה מטייל שהיה רעב. פתחה האשה את הצרור שלה, וחלקה אֶתוֹ את המזון שברשותה. ראה האיש את האבן היקרה בצרורה של האשה, התפעל ממנה וביקש מהאשה שתיתן לו אותה. האשה נתנה לו את האבן היקרה, והאיש עזב, שמח על מזלו הטוב. הוא ידע שאם ימכור את האבן היקרה, לא יידע מחסור כל חייו. כעבור ימים אחדים חזר האיש והחזיר לאישה את האבן שלה. "מה קרה?" שאלה האשה. "חשבתי על זה", אמר האיש, "האבן שנתת לי יקרה ורבת ערך, אבל אני מחזיר לך אותה בתקווה שתתני לי משהו אחר, רב ערך יותר - האם תוכלי לתת לי את הדבר הזה בקרבך, שאֶפְשֵׁר לך לתת לי את האבן?"

כותב לא ידוע

כולנו זקוקים לחסד מילים: נתן זך לחן: אילן וירצברג

כולנו זקוקים לחסד,
כולנו זקוקים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל.
כמו שמש שזורחת,
כמו צל אשר נופל.
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום.
כולנו רוצים לחסד,
כולנו רוצים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל.
כמו שמש שזורחת,
כמו צל אשר נופל.
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום.
כולנו רוצים לחסד,
כולנו רוצים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל.
כמו שמש שזורחת,
כמו צל אשר נופל.
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום.
כולנו רוצים לחסד,
כולנו רוצים למגע.
לרכוש חום לא בכסף,
לרכוש מתוך מגע.
לתת בלי לרצות לקחת
ולא מתוך הרגל.
כמו שמש שזורחת,
כמו צל אשר נופל.
בואי ואראה לך מקום
שבו עוד אפשר לנשום.

- מהו חסד, ומהי אהבת חסד על-פי המקורות שלפניכם?
- ספרו על מעשה של חסד שבו נתקלתם: מעשה חסד שעשיתם, או מעשה חסד שעשה מישהו אחר בסביבתכם. מדוע זה מעשה של חסד?
- האם וכיצד מעשים של חסד, יכולים "לרומם את האנושות, שתצא מתוך מצריה"? נמקו דעתכם
- אילו מעשים של חסד, אתם יכולים לעשות בסביבתכם? כיצד?

אבי ואמי דודתי וסבי
עומדים סביבי
ולא ידעו כי הבכי
איננו גזר מבשרי הנרגז
מרוחי הנכאה,
כי הוא רסיס מצרתו
של איש זר...

זלדה

לתת כמו הפרחים,
מפיצים ריח לכולם:
בלי חשבונות, בלי תמורה,
סתם משום שהם פרחים.
אסתר קל,
"סיפור כמו הפרחים"

מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולעסוק בכל צורכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו, ולספוד, ולחפור, ולקבור; וכן לשמח החתן והכלה, ולסעודם בכל צורכיהם.
ואלו הן גמילות חסדים שבגופו, שאין להם שיעור. אף על פי שכל מצוות אלו מדבריהם, הרי הן בכלל "ואהבת לרעך כמוך" (ויקרא יט, יח) כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אותם אתה לאחרך בתורה ובמצוות.

רמב"ם, משנה תורה, הלכות אבל, פרק יד

חג השבועות כדוגמה ליחסים של חסד בחברה

חג השבועות הוא חג ביהדות, השני מבין שלושה רגלים. הוא חל יום לאחר סיום ספירת העומר (שבעה שבועות), ובלוח העברי הקבוע הוא חל תמיד ביום ו' בסיוון. החג כולל יום אחד בארץ ישראל ושני ימים בחוץ לארץ. החג מכונה גם חג הקציר, יום הביכורים, עצרת וחג מתן תורה. בחג השבועות קוראים בתורה בפרשת יתרו, שבה מתואר מעמד הר סיני. המפטיר הוא בפרשת פנחס, והוא עוסק בחג הביכורים ובקורבנותיו. ההפטרה היא בתחילת ספר יחזקאל (מעשה מרכבה). לאחר הקריאה בתורה, נוהגים לקרוא את מגילת רות, שחז"ל כינו אותה "מגילה של חסד".

מה בין חסד לחג השבועות?

אתרו מידע נוסף על חסד ועל חג השבועות וכתבו ערך לויקפדיה בנושא: חג השבועות כחג של חסד במדינת ישראל

רות מלקטת שיבולים, זאב רבן, 1930

• האם לדעתכם, זאב רבן, מבטא את ה"חסד" ביצירתו? נמקו

ועשית חג שבועות ליהוה אלהיך מסת נדבת ידך אשר תתן פאשר יברכך יהוה אלהיך. ושמחת לפני יהוה אלהיך אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך והלוי אשר בשעריך והגר והיתום והאלמנה אשר בקרנך במקום אשר יבחר יהוה אלהיך לשכן שמו שם. זכרת כי-עבד היית במצרים ושמרת ועשית את-החקים האלה.

דברים טז, 10 - 11

פאה היא חוק ביחס לקציר: אסור לאסוף את היבול כולו, יש להשאיר חלק ממנו בשדה או בכרם - "לעני ולגר", "לגר ליתום ולאלמנה". אין זו 'צדקה', זוהי 'מצוות עשה', חוק, כלומר מס, המוטל על המעמד של בעלי רכוש לטובת המעמד של מחוסרי רכוש. חוק, אשר צפון בו רעיון כביר... והתחום כולו של הדאגה הסוציאלית בימינו על כל צרותיה, תחום נרחב לאין שיעור, למן מס ההכנסה ומס הירושה ועד הסיוע למחוסרי עבודה, אף הוא מקורו בשלוש אותיות אלו: 'פאה'... ואז אפשר יהיה להקדיש למטרות סוציאליות טהורות את הסכומים העצומים מן המיסים הסוציאליים, וילדים אלו עצמם אולי יזכו גם לראות עולם, שבאמת הגשים את רעיון ה'פאה' על מלוא האפשרויות הצפונות בו; עולם, אשר בו תהא המילה 'רעב' מצלצלת כאגדה מימים קדומים; עולם, אשר בו יפגוש תשע ידות מן המרירות הטרגית, המציינת כיום את ההבדל בין עני לעשיר...

זאב ז'בוטינסקי, כתבים, 1932; כרך 'אומה וחברה', 189 - 191

- בעז, על-פי מגילת רות, מרחיב את מצוות התורה: כיצד? איזה חסד מוסיף בעז, על מצוות התורה?
- מה דעתכם על מעשהו זה של בעז? מדוע?
- מה אנחנו יכולים ללמוד ממעשי החסד של בעז? איך ניישם אותם בחיינו?

למה קוראים ספר רות בעצרת [שבועות], בזמן מתן תורה? לפי שמגילה זו כולה חסד והתורה כולה חסד שנאמר: "ותורת חסד על לשונה". **מדרש "לקח טוב"**

ובקצרכם את קציר ארצכם: לא תכלה פאת שדך לקצר, ולקט קצירך לא תלקט. וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט, לעני ולגר תעזב אתם, אני ה' אלהיכם.

ויקרא יט, 9 - 10

- הסבירו את מצוות הלקט והשכחה, שהיו נהוגות בארץ ישראל בתקופת התנ"ך.
- כיצד ניתן, לדעתו של ז'בוטינסקי, ליישם מצוות אלה בימינו, בחברה שאיננה חקלאית?
- הביעו עמדה: האם מצוות אלה נכללות במושג "חסד"? מדוע?

ותקם ללקט ויצו בעז את-נערו לאמר: גם בין העמרים תלקט ולא תכלימוה [תביישו אותה]; וגם של-תשלו לה מן הצבתיים [עשו עצמכם כשוכחים, רש"י] ועזבתם ולקטת ולא תגערו-בה; ותלקט בשדה עד-הערב ותחבט את אשר-לקטת ויהי פאיפה שערים.

רות ב, 15 - 17

אמר ר' זעירא: מגילה זו [מגילת רות] אין בה, לא טומאה ולא טהרה ולא איסור ולא היתר. ולמה נכתבה? ללמדך כמה שכר טוב לגומלי חסדים.

רות רבה, ב, טו

על מנהיגות וחסד

וַיְהִי בַיּוֹם שֶׁפָּטַתְּ הַשְּׁפָטִים וַיְהִי רָעַב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לְגוֹר בְּשָׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו; וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נַעֲמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מְחִלּוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרַתִּים מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַיָּבֹאוּ שָׂדֵי-מוֹאָב וַיִּהְיוּ-שָׁם; וַיָּמָת אֱלִימֶלֶךְ אִישׁ נַעֲמִי וַתִּשָּׂאֵר הִיא וּשְׁנֵי בָנֶיהָ; וַיִּשָּׂאוּ לָהֶם נָשִׁים מְאָבִיּוֹת שֵׁם הָאֶחָת עֶרְפָּה וְשֵׁם הַשֵּׁנִית רֹת וַיָּשָׁבוּ שָׁם כַּעֲשָׂר שָׁנִים; וַיָּמָתוּ גַם-שְׁנֵיהֶם מְחִלּוֹן וְכִלְיוֹן וַתִּשָּׂאֵר הָאִשָּׁה מִשְׁנֵי יְלָדֶיהָ וּמִאִשָּׁהּ;

רות א' 1 - 5

אלימלך מגדולי הדור ומפרנסי הדור היה, וכיון שבאו שני [שנות] רעבון אמר: עכשיו יהיו כל ישראל מסובין בקופתן על פתחי, וזה בא בקופתו וזה בא בכפיפו. מה עשה? עמד וברח מפניהם.

ילקוט שמעוני למגילת רות, א

ר' שמעון בר יוחאי אומר: אלימלך מחלון וכליון גדולי הדור היו, ופרנסי [מנהיגי] הדור היו. ומפני מה נענשו? מפני שיצאו לחוצה לארץ [...]
אמר רב חייא בר אבין אמר ר' יהושע בן קרחה: חס ושלום, שאפילו מצאו סובין לא יצאו. ואלא מפני מה נענשו? שהיה להן לבקש רחמים על דורם ולא בקשו.

גמרא, בבא בתרא צא, א - ב

פי-יהיה בך אביון מאחד אחיך, באחד שעריך, בארצך, אשר-יהיה אליהך נתן לך--לא תאמץ את-לבבך, ולא תקפץ את-ידך, מאחיה, האביון; פי-פתח תפתח את-ידך, לו; והעבט תעביטנו, די מחסרו, אשר יחסר לו.

דברים טו, 7 - 8

- במצב של משבר כלכלי וחברתי, לאיזו התנהגות הייתם מצפים ממנהיגי הדור בימינו? מדוע?
- האם, לדעתכם, מנהיגים יכולים וצריכים לעשות מעשי חסד בקהילתם? מדוע? אילו מעשי חסד הם יכולים לעשות?
- אילו מעשי חסד אתם יכולים לעשות בקהילתכם, בשעת משבר כלכלי וחברתי?

אלימלך ונעמי נושאים את בית-לחם בגלל הרעב ויורדים מן הארץ. אלכסנדר בידה.

- מי היה אלימלך? על סמך מה קובעים חז"ל, שהיה מגדולי הדור?
- מנו והסבירו את כל הסיבות המוזכרות במקורות שלפניכם לירידת אלימלך ומשפחתו למואב. מה דעתכם על כך? האם היה מוצדק מצידו לנטוש את עמו?
- קראו את המקור מספר דברים, למטה: אילו חסדים מנע אלימלך מעמו? מדוע זה חמור כל כך, במקרה שלו?

רות פוגשת את בעז
רמברנדט ון ריין, שטטמוזיאון ברלין

- האם, לדעתכם, האמנים בידה ורמברנדט, היו מודעים להבדלים במנהיגותם של אלימלך ובעז?

וַהֲנָה-בָּעַז בָּא מִבֵּית לֶחֶם וַיֵּאמֶר לְקוֹצְרִים: יְהוֹה עִמָּכֶם וַיֵּאמְרוּ לוֹ יְבָרְכֶךָ יְהוֹה; וַיֵּאמֶר בָּעַז לְנָעֲרוֹ הַנָּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים: לְמִי הַנָּעֲרָה הַזֹּאת; וַיַּעַן הַנָּעַר הַנָּצֵב עַל-הַקּוֹצְרִים וַיֵּאמֶר: נָעֲרָה מוֹאָבִיָּה הִיא הַשָּׂבָה עִם-נַעֲמִי מִשְׂדֵּי מוֹאָב [...]
וַיֵּאמֶר בָּעַז אֶל-רוּת: הֲלוֹא שָׁמַעְתָּ בְּתִי אֶל-תַּלְכִּי לִקְטֹט בְּשָׂדֶה אַחֵר וְגַם לֹא תַעֲבֹרִי מִזֶּה וְכֹה תִדְבָּקִין עִם-נָעֲרָתִי [...]. וַתִּפֹּל עַל-פָּנֶיהָ וַתִּשָּׁתַּח וַאֲרָצָה וַתֵּאמֶר אֵלָיו: מִדּוּעַ מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ לְהִפְרִינִי וְאֶנְכִּי נִכְרִיָּה;
וַיַּעַן בָּעַז וַיֵּאמֶר לָהּ: הִגַּד הִגַּד לִי כָל אֲשֶׁר-עָשִׂית אֶת-חַמּוֹתַי אַחֲרֵי מוֹת אִישִׁי וַתַּעֲזָבִי אָבִיךָ וְאִמְךָ וְאֶרֶץ מוֹלְדְּתְךָ וַתֵּלְכִי אֶל-עַם אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ תְּמוּל שְׁלֹשׁוֹם; וְשֵׁלֶם יְהוֹה פְּעֻלָּךְ וַתְּהִי מְשֻׁבְּרַתָּ שְׁלֵמָה מֵעַם יְהוֹה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר-בָּאת לְחַסּוֹת תַּחַת-כְּנָפָיו;

רות ב' 4 - 12

גם בעז הוא איש חשוב ונכבד בבית לחם, ויש אומרים שהיה שופט. גם הוא קרוב משפחה של אלימלך, אך כל התנהגותו ומעשיו שונים לחלוטין:

- במה שונה התנהגותו של בעז מהתנהגותו של אלימלך?
- יש הטוענים כי בעז הוא איש רב חסד: הוכיחו טענה זו או הפריכו אותה, על-פי המסופר במגילת רות.

[...] ובעז גם הוא סמל החסד. לא נקל על איש נכבד כמוהו לשאת נכריה עניה, שהלכה ללקט אחרי הקוצרים, נערה שמכלימים ומבזים אותה (ב', ט"ו, ט"ז)

שלמה דב גויטן, מגילת רות

- אתרו מידע נוסף על מנהיגותו של בעז.
- דונו בחברותא במנהיגותו וחשבו כיצד היה נוהג בימינו כלפי עניים ונוכריים.
- הכינו "כרזת בחירות" עבור בעז ונסו לשכנע את הקוראים לבחור בו כמנהיג של חסד.

חסד: על תבונה ורגישות לגר ולנכרי

מימיו הראשונים, כשהוא יושב בארצו ועל אדמתו, ידע עם ישראל את נפש הגר ונהג אותו בצדק וביושר [...] בשורה של מקומות מזהירה אותנו התורה לא להונות את הגר, לא ללחוץ עליו, לא לעושקו ולא להטות את משפטו [...] בהתחדש עצמאותנו במדינת ישראל עלינו להיזהר ולהישמר מכל צל של הפליה ומנהג של איפה ואיפה כלפי כל אדם לא-יהודי שומר חוק הנמצא אתנו ורוצה לחיות עמנו בדרכו שלו, לפי דתו ואמונתו.

השופט צ' ברנזון, בג"צ 230/86
מילר נגד שר הפנים, עמ' 447 - 448

- איזה סוג של "גר" היא רות? מדוע?
- על מה ויתרה רות בדבקותה בנעמי? איזה עול היא לקחה על עצמה?
- מה דעתכם על מעשיה של רות? האם זהו מעשה של חסד? מדוע?
- מה דעתכם על יחסו של זאב רבן למעשה החסד של רות? נמקו.

- מיהו הגר, ומדוע אנו נדרשים ליחס הוגן כלפיו?
- מה ביחסינו לגר, צריך להשתנות, לדעתכם, כיום במדינת ישראל? נמקו.

רות ונעמי, זאב רבן, 1930

וּבְקֶצְרְכֶם אֶת-קִצִּיר אֲרֻצְכֶם, לֹא-תִכְלֶה פֶּאֶת שְׂדֶךְ בְּקֶצְרְךָ, וְלִקֵּט קִצִּירְךָ, לֹא תִלְקֹט; לַעֲנִי וְלַגֵּר תַּעֲזֹב אִתָּם, אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם.
ויקרא כג, 22

וְגֵר לֹא-תוֹנֶה וְלֹא תִלְחָצֶנּוּ: כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.
שמות כב, 20

[...] וְרוֹת דִּבְקָה בָּהּ [...] וְתֹאמַר רות [אל נעמי] אֶל-תִּפְגְּעֵי-בִי לַעֲזֹבָה לְשׁוֹב מִמִּצְרָיִם כִּי אֶל-אִשְׁרָיִךְ תֵּלְכִי אֵלַי וּבְאִשְׁרָיִךְ תִּלְיִנִי אֶלֶיךָ עַמְּךָ עִמִּי וְאֶל־הֵי אֱלֹהֵי. בְּאִשְׁרָיִךְ תִּמְוֹתֵי אֲמוֹת וְשֵׁם אֲקַבֵּר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי וְכֹה יוֹסִיף כִּי תִפְתָּה יִפְרִיד בֵּינִי וּבֵינָהּ.

רות א, 14 - 17

רַב בְּבִי בִשֵׁם ר' רֵאוּבֵן: רות וערפה בנותיו של עגלון מלך מואב היו. אמר הקב"ה אתה [עגלון] חלקת לי כבוד ועמדת מכיסאך בשביל כבודי, חיך שאני מעמיד ממך [צאצא] ואני מושיב על כיסאי.

רות רבה, ב

גר תושב הוא שמו של מעמד מיוחד, הניתן בהלכה לגוי המקבל על עצמו לשמור על שבע מצוות בני נח, וכן מקבל את השלטון היהודי בארץ ישראל (בבלי עבודה זרה, סד, ב). המעמד מאפשר לגר התושב להתגורר בארץ ישראל; ומכאן שמו, שהוא גר לענין הישיבה בארץ, אך אינו גר למכלול הדברים (כגון שמירת שאר המצוות).

כיצד מקבלין גרי הצדק: כשיבוא אחד להתגייר מן העכו"ם ויבדקו אחריו ולא ימצאו עילה אומרים לו: "מה ראית שבאת להתגייר? אי אתה יודע שישאל בזה הזדוויים ודחופים ומסוחפין ומטורפין ויסורין באין עליהן?" אם אמר: "אני יודע ואיני כדאי" מקבלין אותו מיד.

רמב"ם, משנה תורה, הלכות איסורי ביאה יד, א

וְגֵר לֹא תִלְחָץ; וְאִתָּם יִדְעֻתֶם אֶת-נַפְשׁ הַגֵּר--כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם.
שמות כג, 9

כבוד האדם והאזרח וזכויות האדם והאזרח אינם תלויים בייחוסו ובמולדתו וברכשו, ולא בשום דבר חיצוני ומקרי, שאינו מפנימיות מהותו העיקרית של האדם, אלא הם תלויים אך ורק בערכה הרוחני-המוסרי של אישיות האדם. והטעם המיוחד - כי גרים הייתם בארץ מצרים - בא לשמור על הכלל הזה מכל פגיעה [...] כל אסונכם במצרים היה זה, שהייתם "גרים" שם, ובתור שכאלה לא הייתם זכאים, לפי השקפת העמים, לאומה, למולדת, לקיום, ומותר היה לעשות בכך ככל העולה על רוחם. בתור גרים הייתם משוללי זכויות במצרים, וזה היה שורש העבדות והעינוי שהוטל עליכם. על כן הישמרו לכם - זה לשון ההזהרה - פן תעמידו את זכויות האדם במדינתכם על יסוד אחר מאשר האנושיות הטהורה, שהיא שוכנת בלב כל אדם באשר הוא אדם. כל קיפוח של זכויות האדם יפתח שער לשרירות ולהתעללות באדם - הוא שורש כל תועבת מצרים.

רש"י הירש, (1808 - 1888), בפירושו לשמות כב, 20

גר צדק הוא מי שהמיר את דתו ונעשה יהודי, בקבלו עליו עול תרי"ג מצוות.

- הסבירו את ההבדלים בין "גר תושב" ל"גר צדק". תנו דוגמאות ל"גר תושב" ול"גר צדק" בימינו. מי הם?
- מדוע, על-פי המקורות, אנו נדרשים להיזהר ולהישמר מפני פגיעה בגרים?
- מה דעתכם על כך? מדוע?
- האם, לדעתכם, יחס הוגן כלפי הגר, הינו מעשה של חסד? נמקו.

רות המואביה

מילים: בתיה כרמי

לחן: נורית הירש

את עמה וביתה עזבה
בעקבות צו לבבה
(בעקבות צו לבבה).
אל עם זר עם נעמי הלכה,
וגורל בגורל שזרה
(וגורל בגורל שזרה)
אל תפגעי בי לעזבך
לשוב מאחוריך,
כי באשר תלכי אלך,
אלך בעקבותייך!
אל נא תפגעי בי לעזבך
לשוב מאחוריך,
כי באשר תלכי אלך,
אלך בעקבותייך.

ובנשוב בשדות רוחות,
שיבולים אז תצא ללקוט
(שיבולים אז תצא ללקוט).
המואביה בשדות בועז,
כי היה לבבה כה עז
(כי היה לבבה כה עז).
אל תפגעי בי...
את עמה וביתה עזבה
בעקבות צו לבבה
(בעקבות צו לבבה).
המלוכה לה נתנה כשי
את דוד - את דוד בן ישי
(את דוד - את דוד בן ישי).
אל תפגעי בי...

אתמול קיבלה ממשלת ישראל החלטה
מורכבת לגבי ילדי העובדים הזרים.
אינני שייך ל"יודעי הכל" הפוסלים
את ההחלטה (מדאגה כנה ל-400
הילדים שלא יזכו להישאר בארץ) או
לאלה שיוודעים שאיננו יכולים להרשות לעצמנו יותר. אבל
מה שמטריד אותי כאדם מאמין הוא הנימוק... [ש] 400 ילדים
אומללים, מספנים את אופייה היהודי של מדינת ישראל,
בזמן שהקשחת הלב וההתנכרות אליהם מחזקת אופי זה.
...הייתי מצפה להכיר את אופיים הייחודי של היהודים, לפי
חז"ל: "ואלו הן ביישנים ורחמנים וגומלי חסדים". חז"ל סברו
שמה שקובע את יהדותו של אדם (ומן הסתם גם של מדינה)
אינה התורשה הגנטית היהודית, אלא דווקא "הגנים
הערכיים" - אלה שמרחמים על ילדים נטולי מולדת
וגומלים להם חסדים.

מתוך: אודי לאון, 2.8.10 mako

אנשי בית לחם מכירים את הציווי: לא יבא עמוני
ומואבי בקהל יהוה: גם דור עשירי לא יבא להם בקהל
יהוה עד-עולם. על-דבר אשר לא-קדמו אתכם בלחם
ובמים בדרך בצאתכם ממצרים [...] לא-תדרש שלכם
וטבתם כל-ימיה לעולם.
(דברים כג, 4 - 7).

- שערן כיצד קיבלו אנשי בית לחם את רות המואביה
בבואה לארץ עם נעמי, לאור ציווי זה.
- שערן כיצד הרגישה רות בין אנשי בית לחם,
לאור ציווי זה.

והנה-בעז בא מבית לחם ויאמר לקוצרים:
יהוה עמכם
ויאמרו לו יברכה יהוה;
ויאמר בעז לנערו הנצב על-הקוצרים:
למי הנערה הזאת;
ויען הנער הנצב על-הקוצרים ויאמר:
נערה מואביה היא השבה עם-נעמי משדי מואב [...]
ויאמר בעז אל-רות:
הלוא שמעת בתי אל-תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא
תעבורי מה וכה תדבקין עם-נעמתי [...] ותפל על-פניה
ותשתחו ארצה ותאמר אליו: מדוע מצאתי חן בעיניך
להפירני ואנכי נכריה;
ויען בעז ויאמר לה: הגד הגד לי כל אשר-עשית את-
חמותך אחרי מות אישך ותעזבי אביך ואמך וארץ
מולדתך ותלכי אל-עם אשר לא-ידעת תמול שלשום;
ישלם יהוה פעלך ותהי משפחתך שלמה מעם יהוה אלהי
ישוראל אשר-באת לחסות תחת-כנפיו;

רות ב, 4 - 12

בעז השומע היטב את דברי הנער ואת משמעותם, משמיט מיד
את המילה מואביה ופונה אליה: "ויאמר בעז אל רות: הלא
שמעת בתי, אל תלכי ללקט בשדה אחר וגם לא תעבורי מזה
וכה תדבקין עם נערותי" (ב', ח). בדיון הציבורי שהתעורר
בבית לחם בדבר כשרותה/פסילתה של רות מלבוא בקהל,
מגלה לנו הכתוב ע"י השמטת המילה "מואביה" שלבעז
יש עמדה ברורה [...] דהיינו רות כשרה לבוא בקהל. העבר
המואבי שלה לא מהווה פגם, וזאת הסיבה ליחס המיוחד
שהוא מגלה כלפיה "הלא ציוויתי את הנערים לבלתי נגעך".
רות ששמה לב ליחס החם והלבבי שמפגין כלפיה בעז, שואלת
אותו: "מדוע מצאתי חן בעיניך להכירני" כך היא לא שמה לב
ולא מעלה כלל בדעתה שבעיית "המואביות" עומדת בפני
פתרון. לכן היא מחזקת את שאלתה ומדגישה "ואנכי נכריה"
(שם, פס' ו').

"מי את בתי", הרב אריה ויסרזון, מתוך: "שמעתין" 135, תשנ"ט

הנער מדגיש בפני בעז את "מואביותה" של רות פעמיים:
"נערה מואביה היא השבה עם-נעמי משדי מואב...".

- מה אפשר ללמוד מכך על יחסם של אנשי בית
לחם ל"מואביה"?
- מה אפשר ללמוד מהתנהגותו ומדבריו של בעז
לרות? כיצד הוא התייחס ל"מואביותה" של רות?
- אילו מעשי חסד עושה בעז עם רות בדבריו אלה?
- מה דעתכם על כך?
- מה אנחנו יכולים ללמוד מיחסו של בעז לגרים?
- כיצד עלינו לנהוג בגרים במדינת ישראל בימינו?
- נמקו.
- מה, לדעתכם, היה אומר בעז על דבריו של אודי
לאון, בכתבה מה - 2.8.10?

- אתרו מידע על גרים בישראל של ימינו: עובדים
זרים, או גרי צדק, או אזרחים שאינם יהודים.
- דונו ביחס של החברה הישראלית והמדינה כלפי
גרים אלה.
- כיתבו מכתב עמדה למערכת עיתון: במכתב הביעו
את דעתכם על יחס זה והציעו פתרונות.

אהבה, חסד ותיקון עולם ב"תיקון שבועות"

במאמרו טוען אבי שגיא, שיש להבחין בין האידאה [הרעיון] והתהליך.

לטענתו - האידאה של תיקון עולם היא בעייתית, משום שהיא אוטופית, רעיון שלא ניתן לממשו אלא רק לחלום עליו.

לעומת זאת - תיקון עולם כתהליך, נטוע בהווה, מכיר במורכבויות של המציאות העכשווית, וחושף אפשרויות שונות המצויות בתנאים החברתיים השונים והמורכבים שבהם חיים בני אדם. תיקון עולם כתהליך אפשר לממש, וזאת משום ש"בני אדם מונעים לפעולה בראש ובראשונה על ידי חמלה ואהבה, שותפות לסבל ואכפתיות" **אבי שגיא, (תיקון עולם כאידאה וכתהליך - עיון ביקורתי)**

אלמלא גמילות חסדים, אין העולם מתקיים אפילו
שעה אחת **מדרש אותיות דרבי עקיבא**

[...] בליבה של רות המואביה קיננה הרוח הגדולה שהביאה לעולם כוח משיחי. גדולתו של משיח הלא בזה שיביא שינוי ביחסי בני אדם וביחסי עמים, ויסיר את המחיצות ביניהם [...] רות האישה הצעירה נתנה דוגמא לשבירת המחיצות: היא הלכה לארץ נכרייה אחרי אישה זקנה וגלמודה לתמוך את גורלה באנחה חרישית - זהו **ח ס ד**!
[...] כי עתידו של עולם בנוי על קירבת אדם ועל יחסי חסד ביניהם, ואין בכוחו של שום יסוד אחר לתקן ולרומם את האנושות שתצא מתוך מיצריה - זולת ה **ח ס ד** [...]

י.ז. ליפוביץ, על רות המואביה ורוח של חסד בין העמים / מגילת רות, תשל"ט

תחילתה של המגילה [מגילת רות] בחסרון מעשי החסד של מחלון וכליון, והמשכה בתיקון של נשותיהם, "יעש ה' עמכם חסד כאשר עשיתם עם המתים ועמדי" (רות א, ח) [...].
רות מתקנת חטא אביה, "כה יעשה לי ה' וכה יוסיף כי רק המוות יפריד ביני ובינך" (רות ז, יא) וע"י מעשי החסד שעשתה עמה, התאהבה בה, והתאחדה עמה "ורות דבקה בה".
וכך הגיעה לאהבת האומה ואהבת ה' "עמך עמי ואלוקיך אלוקי" (רות א, טז) [...]

שיר השירים ורות, הרב מרדכי גרינברג

היום השישי בחודש סיוון - ו' בסיוון - הוא חג השבועות, והוא היום הקשור ל**תיקון**, ליתר דיוק - לא היום עצמו אלא הלילה שלפניו, ליל שבועות. לפי המסורת חג השבועות, חג הביכורים, הוא חג מתן תורה. מדי שנה בחג השבועות עם ישראל כאילו מקבל מחדש את התורה, ולכן הנהיגו המקובלים בספרד בימי הביניים את "תיקון ליל שבועות", שבו נהגו להישאר ערים ולהקדיש את הלילה כולו ללימוד תורה - תנ"ך, מדרשים וספר הזוהר. לימוד זה של ליל שבועות נקרא "תיקון", ופירושו - התקנה וקישוט. בתיקון ליל שבועות מתקיימים קישוטים לתורה, כפי שמכינים ומקשטים את הכלה לקראת החופה. התורה היא הכלה, והלימוד במשך הלילה הוא הקישוטים לתורה, שאותה מתכוונים לקבל מחדש עם עלות השחר, השכם בבוקר החג - זמן קבלת התורה במעמד הר סיני (ספר שמות פרק יט).

מתיה קם, הספרייה הוירטואלית של מט"ח

ברמה האנושית, היחיד אחראי לתיקון נפשו. בתיקון העולם הוא יכול לנסות להתערב, אבל אין לזה הרבה משמעות.
משה בנוביץ, תיקון עולם ותיקון הנפש, בימת הפקולטה, מכון שכטר

- הגדירו את המושג "תיקון עולם" על-פי המקורות שולפניכם. הדגישו גישות שונות לחושג "תיקון עולם" בהגדרות.
- איזו הגדרה נראית לכם מציאותית יותר? מדוע?
- מה אנחנו יכולים לעשות לתיקון עולם, לפי דעתכם?

חסד הוא מה שנמצא מעבר, מה שלא ניתן בצדק או בדין. נתינה היא יציאה מעצמי לאחר, יציאה מאזור הנכות או הנוחות שלנו, היא בהכרח גמילות חסדים לעצמנו ולסביבה שלנו. רק כך נלמד "כמה שכר טוב לגומלי חסדים", ונברך על כל הבעיות שהן ההזדמנויות המאפשרות לנו לתרגל גמילות חסדים.
חג השבועות מאופיין בחסד: קבלת התורה, הצבע הלבן, מאכלי החלב, ואולי השנה, גם הכלים של סעודת החג.

אסתר לחמן, "מגילת רות - אזור הנוחות או אזור הנכות שלנו?", טבע עברי

- מגילת רות משופעת ב"תיקונים" של חסד. עיינו במקורות בדף זה ובמגילת רות, וציינו לפחות חמישה "תיקונים" במגילה.
- הציעו "תיקונים" דומים לאלה שבמגילת רות לימינו.

התוכל לאהוב, בלי לכפות?
להזיז שערי שמים, ולהישאר דומם?
לתפוס ארבע כנפות תבל, בלי לפעול?
להצמיח ולכלכל,
להצמיח - לא לרכוש,
לפעול ללא ציפיות,
להנחות ולא לשלוט:
זה הכושר העליון.

דאוד צ'ינג, פרק י

וַיְהִי בַּחֲצִי הַלַּיְלָה וַיִּחְבֹּד
הָאִישׁ וַיִּלְפֹּת וַהֲנֵה אִשָּׁה שֹׁכֶבֶת מְרֻגְלָתִיו.
וַיֹּאמֶר: מִי-אַתָּה?
וַתֹּאמֶר: אֲנֹכִי רות אֲמֹתָךְ, וּפְרָשְׁתָּ
כְּנָפֶךָ עַל-אֲמֹתָךְ כִּי גָאֵל אָתָּה.
וַיֹּאמֶר: בְּרוּכָה אַתָּה לַיהוָה, בְּתִי,
הֵיטִבְתָּ חֲסִידְךָ הָאֶחָד מִן-הָרֵאשֹׁן
לְבִלְתִּי-לָקֶחַת אַחֲרֵי הַבְּחוּרִים
אִם-יָדָל וְאִם-עָשִׂיר.
וַעֲתָה בְּתִי אֶל-תִּירְאִי
כָּל אֲשֶׁר-תֹּאמַרְי אֶעֱשֶׂה-לָּךְ
כִּי יוֹדַע כָּל-שָׁעַר עִמִּי
כִּי אִשְׁתְּ חֵיל אָתָּה.

רות ג, 8 - 11

יש שהוא שר שירת נפשו, ובנפשו הוא מוצא את הכל, ויש שהוא שר שירת האומה והוא מתדבק באהבה עדינה עם כללותה של כנסת ישראל, ויש אשר עוד תתרחב נפשו, עד שיוצא ומתפשט מעל גבול ישראל, לשיר את שירת האדם, כוחו הולך ומתרחב בגאון כללות האדם [...] שואף אל תעודתו הכללית ומצפה להשתלמותו העליונה [...] יש אשר עוד מזה למעלה ברוחב יתנשא, עד שמתאחד עם כל היקום כולו, עם כל הבריות ועם כל העולמים. [...] יש אשר עולה עם כל השירים הללו ביחד באגודה אחת [...] שירת הנפש, שירת האומה, שירת האדם, שירת העולם, כולן יחד מתמזגות בכל עת ובכל שעה, והתמימות הזאת במילואה עולה היא להיות שירת קודש, שירת אל, שירת ישראל [...]

הראי"ה קוק, אורות הקודש, ב, עמ' תמד

שמונה מעלות יש בצדקה, זו למעלה מזו: מעלה גדולה שאין למעלה ממנה-זה המחזיק בידי ישראל שמך, ונותן לו מתנה או הלוואה, או עושה עימו שותפות, או ממציא לו מלאכה, כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות ולא ישאול; ועל זה נאמר "והחזקת בו, גר ותושב וחי עימך" (ויקרא כה, לה), כלומר החזק בו שלא ייפול ויצטרך [...]

רמב"ם, משנה תורה, הלכות מתנות עניים, פרק י

הקדוש ברוך הוא קרוב לשוועת העניים, שנאמר "שוועת עניים, אתה תשמע" (?); לפיכך צריך להיזהר מצעקתן--שהרי ברית כרותה להם, שנאמר "והיה כי יצעק אליי, ושמעתי כי חנון אני" (שמות כב, כו). כל הנותן צדקה לעני בסבר פנים רעות, ופניו כבשוש בקרקע--אפילו נתן לו אלף זהובים, איבד זכותו או הפסידה אלא נותן לו בסבר פנים יפות ובשמחה, ומתאונן עימו על צרתו, שנאמר "אם לא בכיתי, לקשה יום; עגמה נפשי, לאביון" (איוב ל, כה); ומדבר לו דברי תחנונים ונחמות, שנאמר "ולב אלמנה, ארנין" (איוב כטיג).

רמב"ם, משנה תורה, הלכות מתנות עניים, פרק י

רות ונעמי, יעקב שטיינהרט, 1955
יוספה בר-און, שטיינהרט ©

[...] הקהילה היהודית היא קהילה של אנשים [...] היא מאמינה בכך שיש להבטיח שאנשים יושיטו יד לעזרה לאחרים. נטועים בה רגשות עמוקים של חמלה, מחויבות ואמונה.

טוני בלייר,
ראש ממשלת בריטניה
בנאום לפני רבנים
באנגליה, 1997.

[...] שלא האוהב - נותן, אלא הנתינה, היא המביאה לאהבה, מפני שהאהבה היא הרצון להתאחד עם מה ששייך לו. והנותן נותן הוא מעצמו, וממילא יאהב את המקבל, כי הוא מוצא את עצמו כלול בו, ואם ירבה מאוד את חסדו עם רעהו ימצא את עצמו כלול בו, ויאהבו בבחינת כמוך - ממש, בלי שום הפרש [הבדל] [...] ומי שעושה חסד עם [...] כל ישראל בכל מהותו, מאוחד לגמרי עמהם [...]

הרב אליהו דסלר (1892 - 1953), מכתב מאליהו, ג, עמ' 89

לתת

מילים: חמוטל בן זאב
לחן: בועז שרעבי

לתת את הנשמה ואת הלב
לתת, לתת כשאתה אוהב
ואיך מוצאים את ההבדל
שבין לקחת ולקבל
עוד תלמד לתת לתת.

לגלות סודות בסתר
להתיר את סבך הקשר
כשהלב כך נצבט
מכל חיוך מכל מבט.
אתה נזהר אתה יודע
וחוץ ממך איש לא שומע
פוסע בין הדקויות
וממלא שעות פנויות.

לתת את הנשמה...
אתה לומד עם השנים
לבנות ביחד בניינים
לחיות עם כל השינויים
לרקום איתה סיפור חיים
ולעבור ימים קשים
במצוקות וריגושים
תמיד לדעת לוותר
ואת הטעם לשמר.

לתת את הנשמה...
לראות בתוך הנפילה
שיש מקום למחילה
תמיד אפשר שוב להתחיל
כמו יום חדש כמו כרגיל
לתת.

להתנדב מכל הלב

מילים: דנה שץ
לחן: דני רייכנטל

אני יכול, נותן הכל
ומקבל בחזרה ובגדול
יש לי כוח לא לשכוח
לתת יד ולא לברוח
הלב שלי פתוח
אני מספיק חזק
לתת זה לקבל
זה שם המשחק

להתלהב
להתקרב
להתנדב מכל הלב
תמיד תמיד מכל הלב

הכינו דף חברותא ל"תיקון
שבועות" שיעסוק בקשר
בין אהבה לחסד ולתיקון
עולם:

א. מצאו טקסטים
הקרובים לליבכם,
ושופכים אור על
המושגים: חסד,
אהבה, תיקון עולם.
ב. הוסיפו שאלות
לדיון: השתדלו
לנסח שאלות
מתגרות.

אתם מוזמנים לקיים
"תיקון שבועות"
בקהילתכם, בעזרת דפי
החברותא שהכנתם.

הרצון להיות טוב לכל, בלי שום הגבלה, לא בכמות המוּטָבִים ולא באיכות הטוב, זהו הגרעין הפנימי של מהות נשמת ישראל.

הראי"ה קוק

אהבה וחסד הם שני מושגים קרובים, ולעיתים קרובות, מושגים מקבילים:
• הסבירו את הקשר בין אהבה לחסד, על-פי המקורות שלפניכם. מה דעתכם על קשר זה? נמקו.
• כיצד בא לידי ביטוי קשר זה במהותו של העם היהודי בכלל ובמגילת רות בפרט?

ההיסטוריה עשקה את עם ישראל מהרבה דברים: לא ירשנו ארץ גדולה ורחבה, לא היינו עם רב במספר. לא ניתנה לנו עוצמה מדינית [...] אולם דבר אחד העניקה לנו ההיסטוריה מראשית היותנו - **כוח מוסרי גדול** שאולי אין דוגמתו בתולדות עמים אחרים. [...] "ואהבת לרעך כמוך". בשלוש מילים אלו נתגבשה התורה האנושית הנצחית של היהדות [...] לא לקפח, לא לגזול, לא לעשוק, לא לפגוע - התורה היהודית לא הסתפקה באלה. לא די בהימנעות מפגיעה בזכויות הזולת, יחסי אדם צריכים להיות בנויים על שותפות גורל, על עזרה הדדית [...] על אהבת הבריות [...] "ואהבת לרעך כמוך" [...] רק בצו זה יימצא המפתח לחוקי ישראל ומשפטיה.

דוד בן גוריון, "מהפכת הרוח", תשי"א, עמ' 31 - 34